

vek Nika Kureta »Aus der Maskenwelt der Slowenen« kot važno odkritje doslej neznanih področij (307). — Zvezku je dodanih 8 slikovnih prilog na umetniškem papirju.

V drugem zvezku je na prvem mestu posthumno objavljena razprava Adolfa Spamerja o drugem merseburškem zagovoru (P[h]ol ende Uodan. Zum zweiten Merseburger Spruch, 347—365). Z užitkom beremo Friedricha Sieberja (Dresden) duhovito razpravo Dem Monde kann man kein Kleid machen. Ein Beitrag zur Geschichte eines Schwankmotivs (366—387). Leopold Schmidt (Dunaj) razpravlja o okovani leseni lopati (Der handbeschlagene Holzspaten in Ostmitteleuropa, 388—406). V območje tako zanimive, a še vedno premalo raziskane rudarske kulture sega razprava Herberta Claussa (Dresden), Bergmännische Arbeitsvorgänge in volkstümlicher Gestaltung (407—446). O ogrski ljudski glasbi piše Lajos Vargyas (Budimpešta, 447—469), o zanimivi zvrsti (otroških) ljudskih pesmi pa Gerda Grober-Glück (Greifswald), Heidelbeerlieder aus Thüringen (470—478). — Med poročili se spominja Vladimir Propp (Leningrad) Vladimira I. Čičerova, Wolfgang Jacobeit (Berlin) poroča o konferenci raziskovalcev poljedelskega orodja v Celovcu 1956, kjer s priznanjem omenja (483) referat Borisa Orla in slovenska raziskavanja v tej smeri, nadalje poroča o vprašalnica glede poljedelskega orodja v Albaniji in o vprašalnici glede pastirske (ovčarske) folklore v Nemčiji. Erich Stockmann (Berlin) poroča o zborovanju za ljudsko glasbo v Freiburgu (488—489), kjer omenja sodelovanje Vinka Zganca in Valensa Voduška. Gyula Ortutay (Budimpešta) obširno poroča (489—495) o vprašalnici in zbiranju božičnih koled na Ogrskem. Lutz Röhrich nadaljuje svoje preglede o raziskovanju pravljic (gl. zgoraj); na vrsti so Švedska (494—500), Danska (501—507) ter ZDA in Kanada (507—514). — Med številnimi ocenami (517—566) naj omenim samo Gisele Schneidewind (Berlin) oceno Schlosserjevih Bachelersagen; zanimivo je, da tudi ona čuti pomanjkljivost izdaje v tem, da ni izšla dvojezično (prim. Ivan Grafenauer, Dunajska izdaja pohorskih pripovedk, Glasnik Inštituta za slovensko narodopisje SAZU 1, 1956-57, str. 9!). Tudi drugemu zvezku so dodane slikovne priloge (IX—XXIV) na umetniškem papirju.

Velika prednost zbornika je izčrpen register (Personen- und Sachverzeichnis, 566—576), ki ga je sestavil Reinhard Peesch.

Niko Kuret

Jahrbuch des österreichischen Volksliedwerkes. Geleitet von Karl M. Klier, Leopold Nowak, Leopold Schmidt. Band VI. Wien 1957. VIII + 227 str. + XVI slikovnih prilog na umetniškem papirju. (Slavnostni zbornik za 75-letnico Raimunda Zodra.)

Vsebina tega dragocenega letopisa nudi več kakor obeta naslov. Izdajatelji pojmujejo ljudsko pesem kar najširše in se ne omejujejo na zgolj muzikološko plat, marveč obravnavajo navadno tudi funkcijo pesmi. Odtod bogastvo vseh dosedanjih zvezkov in tudi pričujočega šestega. Pretežna večina prispevkov obravnava pač predmete, ki le drugotno zanimajo slovenskega narodopisca, so pa vmes tudi taki, ki segajo naravnost v naše narodopisje ali pa so vsaj splošno pomembni. Le-taki so sestavki medtem umrlega Viktorja Geramba, Vom Tanzen (zelo pronicava opazovanja o zadržanju preprostega človeka pri plesu, 46—53), Walterja Salmena (Freiburg i. Br.), Zur Verbreitung von Einhandflöte und Trommel im europäischen Mittelalter (154—161) in Walterja Wiore (Freiburg i. Br.), Über den Volkston bei Mozart (185—193). V slovensko narodopisje pa segata prispevka Franza Koschierja (Celovec), Die Gailtaler Burschenschaft und ihr Lindentanz (79—87), ter Oskarja Moserja (Celovec), Das Gailtaler Dreikönigssingen (113—132). Koschierjev prispevek podaja v glavnem dosedaj znano podobo o visokem reju po že znani literaturi, ki jo bo treba čimprej preveriti na licu mesta; sam sem, na primer, v Zahomecu in Spodnji Bistrici (1958) mogel ugotoviti, da je marsikaj drugače, kakor pišejo dosednji avtorji (s Fr. Maroltom vred). Odlika Koschierjevega prispevka je predvsem v tem, da

je za nemške bralce stvari postavil na pravo mesto in se s tem dejansko odmaknil od tendenčnega »narodopisja« nekaterih predvojnih avtorjev. Novino pa odkriva s sodobnimi raziskovalnimi metodami na terenu (z vzgledno pomočjo celovške radijske postaje) O. Moser, ki se je v zadnjem času posvetil raziskovanju trikraljevskega koledovanja zlasti na Slovenskem Koroškem (prim. O. Moser, *Die Kärntner Sternsingerbräuche*, v: *Lied und Brauch*, Klagenfurt 1956, gl. moje poročilo v SE 9, 1956, 311). To pot si je izbral omejeno področje srednje Zilje (Blače, St. Stefan, Goriče), kjer ugotavlja slovenščino kot domačo govornico (Haussprache), nemščino pa le kot zunanje občilo (Verkehrssprache) in jezik, ki ga domačini uporabljajo do tujcev. Odkril je »kolédvanje« (»kraljvânje«) v obliki, ki je *slovensko narodopisje doslej ni imelo v evidenci!* Odrasli fantje v Blačah nastopajo ob besedilu, ki je v neposredni zvezi s starim besedilom Alasia da Sommaripe iz leta 1607 (gl. SNP III, št. 4946), s svojevrstnimi kapami, ki jim rabijo kot maske, in z lesenimi sabljami, ki z njimi udarjajo skupaj. Trije kralji ne pojo, ampak samoagirajo v določenih figurah, ob petju pevecv (v veži). Le-ti pojo vedno isto (slovensko) pesem, le na izrečno željo dodajo še neko nemško pesem. »Koledvanje« šolarjev je preprostejše, kape so zgolj pokrivalo, ne maske. Zanimivo je, da pravijo šolarji tretjemu kralju »Hrodaž« in da pri slovenskem petju ne udarjajo s sabljami. Zvezde v Blačah ne poznajo. O. Moser načena probleme sabelj, mask in figuralnega sloga podajanja, posebej pa še besedila samega, in prihaja — upoštevajoč koledo iz Železnikov, kot jo je leta 1854 zapisal J. Levičnik, in njene variante — do sklepa, da izvira »kolédvanje« v tem načinu iz obrazca, ki je bil razširjen v Notranji Avstriji najpозnejše že v 17. stoletju. Zadnjo besedo o tem je seveda še težko zapisati! V Goričah in pri St. Stefanu prav tako ločeno koledujejo odrasli fantje in šolarji, ki pa oboji nosijo — poleg običajnih sabelj — tipične razsvetljene kape. Trem kraljem se pridruži tu še četrta postava, zagonetna »Šmarjeta«, fant v ziljski dekliški noši, a z nezakritim obrazom in z vrtečo se, razsvetljeno zvezdo na palici. Nastopajo v zatemnjeni izbi ali kuhinji, kar daje prizoru svojevrsten čar. Besedilo tega koledovanja je bilo O. Moserju neznano; dejansko ga je pa v posebni varianti že leta 1951 zapisal Fr. Marolt v Zahomcu in na Bistrici (gl. GNI, Kozzps. I, št. 53 in 54) ter ga z napevom objavil v zbirki »Nmvav čez izaro«. Ljubljana, št. 11 (= Zbirka pokrajinskih pesmaric 1). Ker O. Moser ne objavlja napeva, ne morem ugotoviti, ali se napeva ujemata. Dozdeva se mi pa, da O. Moser ni povsem natanko dojel besedila (z magnetofonskega traku?) in da zapis ni docela točen (kljub pomoči dr. Fr. Koschierja; morda bi avtor v takih in podobnih primerih vprašal za nasvet še kakega slovenskega strokovnjaka bodisi na Koroškem ali tu pri nas, pomoči bi mu zadržno nobeden ne odrekell). Na zanimivo postavo »Šmarjete«, Perhtine sorodnice, je opozoril že H. L'Estocq (*Carinthia I*, 120, 1930). O. Moser obeta o njej posebno razpravo (*Die Hexe »Šmarjeta«. Eine Perchtengestalt Unterkärntens*). Vsekakor so raziskovanja O. Moserja vredna našega priznanja! — Leopold Kretzenbacher (Gradec) razčlenja s suverenim poznavanjem gradiva ljudsko balado o prešuštnem dekletu-nevesti, ki je svoje nezakonsko dete izpostavila (SNP I, št. 171 sl.: *Nevesta pogubljená, dete vzveličano*) in je znano prav tako Slovencem kakor Nemcem (*Zur »Rabenmutter«-Ballade bei Deutschen und Slowenen in Innerösterreich*, 102—112). Kretzenbacher prepričljivo polemizira s preveč preprostimi sklepi Johna Meierja (*Balladen II*, Leipzig 1936), ki slovenskega gradiva niti ni poznal, a k mnenju Ivana Grafenauerja (*Lepa Vida*, Ljubljana 1945), za njim pa S. Vilfana in B. Merharja, ki postavlja balado v dobo pred 15. stoletje, za zdaj le pripominja, da živijo v baladi vsekakor prav stari motivi. — Omenim naj še prispevka Ericha Seemanna (*Freiburg i. Br.*), *Entführung unterm Tanze. Eine unveröffentliche Ballade (175—184)*, ter Richarda Wolframa (*Dunaj*), *Vom Singen in der Gottschee (194—205)*. E. Seemann s svojim prispevkom znova dokazuje, da je neprekosljiv poznavalec našega in južnoslovenskega pesemskega gradiva. Zato mu je mogoče vsestransko opredeliti kočevsko pesem o »knezu Juretu«, ki Turku otme nevesto. Pri opisu R. Wolframa

o fantovskem petju na nekdanjem Kočevskem pogrešamo samo ugotovitve, da je večerno petje značilnost *vsega slovenskega ozemlja!* — Na koncu naj navedem nadvse koristno bibliografijo (Verzeichnis der österreichischen Neuerscheinungen aus den Gebieten Volkslied, Volkstanz, Volksmusik und Volksdichtung 1956, mit Nachträgen aus 1955), ki jo je oskrbela Maria Kundegraber (216—220). Le-ta je sestavila tudi bibliografijo del jubilarja Raimunda Žodra (581 številka). Zbornik ima na koncu nekaj strani ocen. Med pridejanimi slikami na umetniškem papirju opozarjam na posnetke v zvezi z ziljskim visokim rejem (IV—VI) in na Moserjeve posnetke ziljskih trikraljjskih kolednikov (XIII—XVI).

Niko Kuret

Ernst Burgstaller, Brauchtumsgebäcke und Weihnachtsspeisen. Ein volkskundlicher Beitrag zur österreichischen Kulturgeographie. Veröffentlichungen der Kommission für den Volkskundeatlas in Österreich 2. Linz 1957. Zentralstelle für den Volkskundeatlas in Österreich. 4°. Str. 136 + 5 tabel in 22 kart.

E. Burgstaller je v okviru priprav za gornjeavstrijski atlas pripravil »Das Fragewerk zu den volkskundlichen Karten« (1952, gl. SE VI—VII, 348), pisal pa je poleg drugega (n. pr. Lebendiges Jahresbrauchtum in Oberösterreich, 1948) mnogo tudi o prazničnih pecivih, s čimer je nadaljeval obširno in sestavno delo M. Höflerja. V pričujočem delu pa podaja zaokroženo analizo peciv v zvezi z raznimi šegami ter božičnih jedil v Avstriji, prikazujoč jih na kartah in rešujoč z njimi povezana kulturnogeografska vprašanja. Spis je zasnovan na odgovorih na vprašanja za Atlas nemške etnografije 1950—1956 in za Atlas Gornje Avstrije 1951, na avtorjevih in drugih manjših prispevkih, ki jih v opombah obilo navaja.

V uvodu opozarja avtor, da morejo oblike peciv in jedila prav tako predstavljati izraze kulturnoprostorne delitve Avstrije, kot prvine stavbarstva, šeg, dialekti itd. Tu seznanja avtor natančno z značajem svojega dela, s tehniko kart itd. Delo obstoji v tekstnem delu iz petih analitičnih in šestega sintetičnega poglavja.

V prvem poglavju o pecivih za *dušni dan* opozarja na obsežno območje prehranjevanja mrtvih, ki je v navadi od pradavnine po vsem svetu in katerega prvine so bile prenesene iz božičnega in novoletnega kulta mrtvih na dan vernih duš (dušni dan). B. izčrpno navaja podatke o šegi, postavlja zvečer pred dušnim dnem na mizo rajnim razna jedila in pijače. Posebej obravnava vrste peciv, ki so jih delili na ta dan »dušnim ljudem«, ki so hodili v ta namen po deželi, danes pa jih dele revežem. Ti kruhi so iz ržene, ovsene ali ajdove moke. Podobne kruhe delijo tudi ob pogrebu (kakor pri nas ponekod). Pecivo iz bele moke pa delijo ob tem času botri krščencem. V razlagi h karti izvemmo za razširjenost po krajih, snov, oblike, nazive darilnih kruhov, ki jih dobivajo voščilci-prosilci. Med temi imeni navaja tudi slovenska s Koroškega: krapeč, krapič, pl. krapči, hejdove, sirkove, sirkove, turkove, krajič, berenjaki (str. 17) iz raznih krajev. — V drugi skupini so botrinji darovi, ki jih darujejo tudi ob drugih praznikih in imajo obliko živali (kokoš, zajec, jelen, konj) ali preste, štručice in še druge oblike. Besedilo tega poglavja ponazarjajo ena glavna in tri dopolnilne karte.

V naslednjem poglavju o *božičnih pecivih* poudarja avtor zvezo med predbožičnimi dnevi in jedili ter pecivi, ki se po njih imenujejo. Med jedili sta posebno važna »Störi«, podoben našemu močniku, in »Kletzenbrot« (kruh iz krljjev), ki imata magičen pomen. Razširjena so tudi mnoga peciva s simboličnimi oblikami in pomeni (sonce, spirale — rodovitnost, končujoče se leto itd.). S sadnimi kruhi in Störjem so zvezane mnoge šege ter verovanja. Marsikje peko za božič posebna peciva v obliki hlebčkov, križa, živali in človeških figur, da jih žrtvujejo naravnim silam — ognju, vodi, vetru, zemlji, toči, tudi kisu, in sicer ponekod vsaki izmed njih posebno obliko. Obešajo jih na sadna drevesa (vetru), vržejo v vodo, ogenj; proti toči jih drobijo o hudi uri. Za božič pekó še na Štajerskem in Koroškem kvatrne in ključne kruhe (»Pravda« v župniji